

Kærlighedens kanaler: *Om forskellen mellem sympati og empati*

Niels Henrik Gregersen

Engang gik radiojournalisten Kaare Gade rundt i Roskilde og spurgte tilfældige mennesker på gaden, hvad de mente var det centrale i kristendommen. Med meget få undtagelser svarede alle: ”Næstekærlighed!”

Det er en god begyndelse. Samtidig kan man gøre sig tanker om, hvorfor svarene mon falder så ens ud? Én mulighed er at se det som et udslag af en sekularisering, en mangel på religiøs sensibilitet. Mange danskere er forlegne eller usikre med hensyn til at tale om Gud eller bare Jesus. Derimod er næstekærlighed noget, som vi véd, hvad er. Eller måske er kærligheden kun noget, som vi *tror* vi véd, hvad er?

En anden mulighed er, at Roskilde-borgerne faktisk godt véd, at kærligheden er ét af de steder i den ellers rutinemæssige hverdag, hvor tilværelsen viser sig som nåde. Der er fx en særlig fornøjelse ved at modtage en gave, som jeg ikke vidste, at jeg havde brug for. Og der kan være en endnu større overraskelse over at blive taget imod som den, man er, uanset ens fortræffeligheder eller mangel på samme.

Hvad har kærligheden med Gud at gøre?

Men hvad har kærligheden med Gud at gøre? Ikke særlig meget, så længe den andens kærlighed til os fremkaldes af vores egen elsk-værdighed. For så udspringer kærligheden jo af vor egen attraktivitet, som vi kan have mere eller mindre af. Det er alt sammen meget godt, men også meget forudsigeligt. Elskværdige mennesker tiltrækker hinanden omtrent ligesom ilden og det tørre træ, nemlig lige indtil enten interessen eller træet er brændt op.

Meget mere har kærligheden med skabelsens Gud og improvisator at gøre, hvis kærligheden opstår ”uden grund” eller med en pludselighed, i ryk. Eller hvis kærligheden rummer en overopfyldelse i forhold til alle ens rimelige eller urimelige forventninger. I så fald får vi ikke bare ”noget” i kærligheden. Vi modtager ”os selv” ved at blive set og taget imod af den anden. Her kan kærligheden mellem mennesker opleves som tilværelsens gunst, et eksempel på Guds kærlighed nedenunder alle ting og midt imellem alle mennesker. I kærligheden kan forhold bygges op og bevares uden at behøve at gå under eller brænde af.

”Man kan ikke både spise af kagen og samtidig beholde kagen”, lyder et ordsprog. Men man kan godt både elske og beholde kærligheden. Ja, faktisk kan kærligheden slet ikke holdes ved lige uden at blive brugt. Det er ligesom med venskaber. Man kan ikke have et venskab uden at gøre brug af det. Træet er en ressource, der bliver brugt op og forsvinder, ligesom kagen er en nydelse, der kun kan nydes én gang. Derimod er der den mærkværdighed ved både kærligheden og venskabet, at de kun kan vokse, samtidig med at de bliver brugt. Kun ved at tappe af dem, bliver der mere af dem. Heri ligger kærlighedens guddommelighed.

Det falske dilemma: ”Den eneste ene” over for ”alle og enhver”

I vort gængse kærlighedsbegreb ligger der to modsatrettede tendenser. Den ene er at opfatte kærligheden som noget forholdsvis enkelt og genkendeligt. Tænk for eksempel på den erotiske tiltrækning mellem to, der ”falder for hinanden”. Den anden tendens er at opfatte næstekærligheden som noget meget ophøjet og idealt, nærmest i lighed med Moder Teresa. Den sidste type kærlighed er sjælden, men så meget desto større, fordi den rummer en omsorg over for dem, der ellers ikke ser særligt elskværdige ud.

Denne polarisering af kærlighedsbegrebet er imidlertid problematisk. Ikke fordi der ikke er både i forelskelsen og i den særlige etiske indsats. For dét er der, i hvert fald som regel. Men problemet er, at vi ofte deler kærligheden op i kærligheden til ”den eneste ene” og til hele den store menneskehed, ”alle og enhver”. Dermed overses de mange og helt naturlige kanaler for næstekærligheden i vores daglige liv med hinanden.

Kærligheden er at hjælpe hinanden ved at give, hvad der er brug for på tid og sted. Barnet, der græder, kalder på omsorg, tryghed, ren ble og varm mælk. Det lidt større barn har brug for kærlighed i form af opmærksomhed og interesse. Teenageren har brug for anerkendelse og accept fra andre end forældrene. Den studerende har brug for, at man tager hende eller ham alvorligt som en, der faktisk søger viden og tilværelsesorientering. Naboen, som vi møder på gangen eller på vejen, har behov for et lille nik og et smil. Kærligheden er her at give den anden den anerkendelse, som han eller hun har brug for. Fra os selv véd vi nemlig, at kun sådan bliver vi hele mennesker, der kan se både verden, andre mennesker og os selv i øjnene. Kærlighedens naturlige levested er blandt helt almindelige mennesker, ”på jorden”.

Næstekærlighed udsat for mistænksomhed

Jamen har alt det med den sande, kristelige næstekærlighed at gøre? Er det ikke rigtigt, som filosofen Immanuel Kant (d. 1804) sagde, at kun den handling, som udspringer af pligtfølelsen og ikke bare af tilbøjelighed og lyst, er den sande etiske handling? Og havde ikke Søren Kierkegaard (d. 1855) ret i, at hvis man kun elsker den, vi føler sympati for, så er der egentlig slet ikke tale om kærlighed. Så er der kun tale om, hvad han kaldte for forkærlighed, dvs. en partisk og selvisk kærlighed til ham eller hende, som vi på forhånd kan lide eller finder attraktiv.

Noget er der om det, som Kant og Kierkegaard – kærlighedens mistænksomme vogtere – på hver sin måde siger. Men kun noget! Kant havde ret i, at vi aldrig kan *vide*, om vi handler med helt rene motiver, hvis vi bare elsker, fordi vi har lyst til det og nærmest ikke kan andet. Men har Kant ret i, at vi overhovedet har brug for en sådan viden? I hvert fald har min næste ikke brug for en sådan viden om mine motiver, så længe han eller hun bliver godt hjulpet. Dertil kommer, at Kant også overså, at selve *lysten* til at gøre det godt for den anden er den allerstærkeste drivkraft til, at vi faktisk handler imod den anden, sådan som vi ville ønske, at de andre handlede imod os selv. Lysten må faktisk meget gerne drive værket, også i kærligheden.

Empatien – medfølelsen - er nu engang den bedste tilskyndelse til, at vi vil og overhovedet kan finde ud af at hjælpe den anden. Fordi empatien er en følelse, kan den flytte noget i os, hvad tanker og løftede pegefingre kun sjældent kan. Og fra empatien véd vi, hvad der skal til, for at livet kan lykkes for den anden. ”Du skal elske din næste *som dig selv*”, hedder det i kærlighedsbudet. Der står ikke, at du skal elske næsten i modsætning til dig selv. Velviljen over for den anden er kærlighedens naturlige motor, og kun hvor velviljen og empatien bliver væk, må vi ty til moralen. ”Moral er erstatningsmotiver til erstatningshandlinger”, som K.E. Løgstrup (d. 1981) formulerede det.

På samme måde havde Søren Kierkegaard ret i, at hvis kærligheden alene var begrænset til dem, som vi umiddelbart oplever som elsk-værdige, fx vore egne børn, så er der ikke rigtig nogen transcendens eller overskud i kærligheden. Så kan kærligheden kun rumme det medmenneske, der enten ligner én selv (ens børn eller søskende) eller som kompletterer én selv (ens kæreste eller dem, som man beundrer og gerne vil ligne). Kierkegaard havde ret i, at den næstekærlighed, der manifesterer ”Kjerligheden i Grunden” (altså Guds kærlighed), må være åben, så den også omfatter den, som vi ikke umiddelbart føler sympati for. Der findes jo også den næste, som vi oplever som besværlig, uelskværdig og faktisk temmelig irriterende. Også hun og han

omfattes af Guds kærlighed, og derfor også af næstekærligheden som det menneskelige ekko af Guds kærlighed.

Fra sympati til empati

Med andre ord opstår næstekærligheden, fordi vi er forbundet med hinanden og derfor kan føle noget for det andet menneske, som vi ellers ikke umiddelbart føler sympati for. Mens sympatien har sit centrum i os selv – i vore ønsker og behov – har empatien sit centrum uden for os selv, i medfølelsen med den, som man ikke selv er, og måske endda slet ikke ønsker at være. Mens sympatien har ét centrum, har empatien to centre: os selv *og* den anden. Fordi vi hører sammen.

Opgaven er på én gang at holde næstekærlighedens transcendent åbent (så kærligheden ikke indskrænkes til dem, vi forhånd kan lide), og samtidig undgå, at næstekærligheden bliver et abstrakt ideal, som aldrig vil kunne bevæge os, fordi idealet på forhånd forekommer os fjernt og frem for alt uoverkommeligt.

Noget sådant er alene muligt, hvis næstekærligheden på en eller måde er indskrevet i vores naturlige udrustning. Det var netop benægtelsen heraf, der gjorde filosofen Kant til en (undskyld udtrykket!) forbenet pligt-etiker og teologen Kierkegaard til en fortaler for den umulige kærlighed. *Men der findes faktisk en næstekærlighed, der befinder sig midt imellem sympatiens forkærlighed og idealismens fremmede fordringer.* Der findes nemlig en *naturlig empati*, som udspringer af, at vi som skabninger naturligt er tunet ind på hinandens tegn og behov og derfor har muligheden for at forstå den andens tegn og signaler (i hvert fald til en vis grad).

Empatien er naturlig, fordi vi fra os selv véd, hvordan den anden har det, uanset om vi føler sympati med vedkommende. Fra vores livs centrum forstår vi det andet menneskes centrum. Sværere er det heller ikke.

Det vanskelige er derimod at leve ud af denne erkendelse midt i hverdagens mange gøremål. Vi véd det hele, fordi vi – trods alle individuelle forskelle - er skabt med den samme slags krop og den samme slags sind som alle andre mennesker. Hverken kropsligt eller sjæleligt lever vi afskåret fra hinanden. Vi er netop skabt af Gud til at høre sammen.

Vi véd derfor (fra os selv), hvad det vil sige at være tørstig, også selvom vi ikke kan lide den, der er tørstig. Vi véd, hvad det vil sige at blive set og forstået af andre, fordi vi fra os selv véd, hvad det vil sige *ikke* at blive set. Ud af vores eget følelsesliv opstår medfølelsen med den

anden. Ud fra vort eget livs centrum forstår vi den andens livscentrum (selvom vi aldrig forstår hinanden helt og fuldstændigt).

Det skyldes alt sammen kærlighedens kanaler, som er vi er skabt med og skabt til: kroppens signaler af lyst eller træthed, øjets mathed eller glans, ansigtet der åbner sig eller lukker sig. Vi kan nærmest aflæse på hinanden, hvad vi gør ved hinanden.